

Спеціалізованій вченій раді Д 26.062.16

при Національному авіаційному університеті

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, Колодія Анатолія Миколайовича на дисертаційне дослідження та його автореферат Бочарової Наталії Василівни на тему: «Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань», представлену на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Теза про первинність інтелектуальної власності у будь-якому суспільстві у сучасній гуманітарній науці хоча й має своїх критиків, проте, заслуговує на її подальше осмислення та обґрунтування. Адже саме інтелектуальна власність, у величезній мірі, визначає ступінь розвитку суспільства в цілому та впливає на визначення місця і ролі держави серед інших його елементів. Однак, було б помилкою характеризувати вплив інтелектуальної власності на діяльність суспільства та держави односторонньо. При всій важливості інтелектуальної власності, вона перебуває під постійним впливом політики, ідеології, держави, права та процесів, що саморегулюються. Особливого значення для розвитку і вдосконалення інтелектуальної власності має вплив держави, оскільки саме вона стимулює розвиток тих наукових та творчих процесів, які найбільш повно відповідають державним і суспільним інтересам, та нівелює функціонування тих політичних, економічних та інших чинників, які втрачають своє значення, або, навіть, шкодять розвитку суспільства та держави. Оскільки основні напрямки впливу держави на інтелектуальну власність охоплюються категоріями науки, творчості, власності, інформаційного суспільства, то їх дослідження є актуальним у теоретичному і практичному відношенні. Усе вищезазначене підтверджує важливість та актуальність обраної дисертантом теми дослідження.

Вона стає ще очевиднішою, якщо врахувати, що в сучасних вітчизняних, доктринальних джерелах відсутні комплексні дослідження, які стосуються проблем визначення теоретико-правових основ конституційного права на інтелектуальну власність; конституціоналізації інтелектуальної власності в національних правових системах; конституційно-процесуального забезпечення права людини на результати творчої діяльності та інтелектуальну власність; європейського досвіду наднаціональної конституціоналізації інтелектуальної власності і його значення для України в умовах євроінтеграції і т.д. Разом з тим, належне вирішення суспільством та державою зазначених проблем має принципово важливе значення для подальшого їх розвитку.

Враховуючи викладене можна констатувати, що конституційне регулювання та охорона інтелектуальної власності, у сучасних умовах, існування та функціонування вітчизняного суспільства та держави, залишаються складною і багатоплановою проблемою, дослідження якої, має не тільки теоретичну, але й практичну значущість.

А отже, дисертаційне дослідження Бочарової Н.В. за своєю сутністю і змістом є однією з перших в Україні спроб комплексного аналізу проблеми конституціоналізації інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань. На користь наукової новизни свідчить оптимально визначена мета наукового аналізу, яку автор вбачає у з'ясуванні суті та особливостей процесу конституціоналізації інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань, а також розробку теоретичних висновків і пропозицій, спрямованих на удосконалення національного законодавства у сфері конституційно-правового захисту прав інтелектуальної власності. Певною новизною відрізняється і постановка конкретних завдань, основними з яких названо: визначення історико-правових аспектів матеріально-правового конституювання права на результати творчої діяльності та інтелектуальну власність; аналіз інтелектуальної власності крізь призму конституційної аксіології; дослідження інтелектуальної власності як об'єкта конституційного регулювання; аналіз процесу конституціоналізації

інтелектуальної власності в Європейському Союзі; визначення авторської дефініції поняття «конституціоналізація інтелектуальної власності» і т.д.

Значний вплив на дисертаційне дослідження зумовило її написання в Інституті законодавства Верховної Ради України у межах бюджетної теми «Конституціоналізм у державо- та правотворенні України: етап, проблеми та перспективи» (державний реєстраційний №0111U002227). Цьвено, що саме цим пояснюється чітке визначення методологічної основи дослідження, вдале виокремлення об'єкту та предмету наукового аналізу, а також можливість широкої апробації отриманих автором наукових результатів.

Наукова новизна отриманих автором результатів в самому загальному вигляді полягає у розробці теорії цілісного дослідження конституціоналізації інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань. Найбільш суттєвими, положеннями, що визначають особистий внесок автора у проблему, що опрацьовується є:

- висновок, що інтелектуальна власність включає як права на результати творчої діяльності (твори, які охороняються авторським правом, винаходи, селекційні досягнення), так і права на інші нематеріальні результати розумової праці, при створенні яких творчість не є обов'язковою (фірмові найменування, торговельні марки, найменування місць походження товарів, секрети виробництва). Осьдне з ці дві групи прав те, що вони є правами на нематеріальні блага, оскільки їх об'єктами виступають продукти інтелектуальної, тобто психічної розумової діяльності, а не речі, гроші або цінні папери;

- узагальнення згідно якого у рамках континентальної системи права об'єктом авторського права може бути лише результат інтелектуальної творчої діяльності, який відповідає критерію оригінальності а у системі загального права в рамках законодавства про авторське право забезпечується охорона не лише літературних та мистецьких творів, до яких зберігається вимога оригінальності, а й охорона фонограм, радіо- і телетерелач та програм, до яких вимога оригінальності відсутня;

- визначення, що під конституційними цінностями можна розуміти прямо передбачені конституцією держави, визнані або такі, що впливають з її суті, найбільш значущі характеристики різних явищ, що сприяють розвитку особистості, суспільства і держави;

- положення, що конституції зарубіжних країн, передбачаючи гарантії по забезпеченню права на результати творчої діяльності та права інтелектуальної власності, фіксують їх «передусім» як обов'язки держави в даній сфері. Їх можна поділити на дві групи: загально-правові та спеціальні;

- пропозиції щодо схеми механізму конституціоналізації інтелектуальної власності, а саме: 1) первинна або установча конституціоналізація, яка пов'язана із включенням в тексти конституцій питань інтелектуальної власності або споріднених з нею явищ як об'єктів конституційно-правового регулювання; 2) вторинна або інтерпретаційна конституціоналізація, яка здійснюється в результаті діяльності конституційних судів і призводить до розширення тексту конституції за рахунок тлумачення конституційних норм;

- висновок, що зміст конституційно-процесуального забезпечення права людини на результати творчої діяльності та інтелектуальну власність полягає у використанні спеціальних конституційно-процесуальних прав-гарантій, які створюють належні юридичні передумови для нормального правореалізаційного процесу і досягнення суб'єктами конституційно-правових відносин своїх цілей;

- рекомендація, що потребують конституційного визначення економічні аспекти інтелектуальної власності. Це може бути здійснено в окремому розділі Основного закону «Економічні основи держави», відсутність якого в чинній Конституції України не сприяє правовій визначеності інноваційного розвитку;

- висновок, що конституціоналізація правозастосовної практики СС в сфері інтелектуальної власності не обмежується діяльністю Суду СС. Тенденція конституціоналізації проявляється у збільшенні проєктів і пропозицій по змінам режимів інтелектуальної власності з використанням правозахисних рамок.

Обґрунтованість положень та висновків дисертації підтверджується вдало побудованою нормативною та науковою базою дослідження, яка ґрунтується на законодавчі та підзаконні акти України та закордонних країн, фундаментальні роботи з теорії держави і права, конституційного права України та закордонних країн, інших галузей вітчизняного та зарубіжного права, здобутки визнаних вчених-юристів минулого та сучасності.

З точки зору практичного значення є підстави говорити про те, що положення і висновки дисертації можуть використовуватися: 1) у правотворчій діяльності з метою вдосконалення законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності; 2) правореалізаційній діяльності шляхом врахування досліджених у роботі підходів, рівнів формалізації, особливостей, захисту інтелектуальної власності; 3) науковій діяльності з метою подальшої розробки проблем конституціоналізації інтелектуальної власності; 4) навчальній роботі.

Разом з тим, як і будь-яке наукове творче дослідження зазначена робота містить деякі положення, які, на мою думку, є дискусійними чи потребують більш детального аналізу. А саме:

1. Оскільки дисертаційне дослідження називається «Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань», то враховуючи його комплексність та системність варто було б довести до наукової громадськості існуючі та авторське розуміння базових понятійно-категоріальних рядів, а саме: конституціоналізації, інформаційного суспільства; інформаційної економіки, економіки знань тощо. На противагу цьому навіть у змісті дисертаційного дослідження не передбачений розгляд зазначених суспільних явищ та конституційно-правових категорій.

2. Дисертаційне дослідження необхідно привести у відповідність до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40.

3. Автор відверто захоплюється простим переказуванням нормативно-правових актів, що перешкоджає їх детальному аналізу, формулюванню узагальнень, висновків і пропозицій на їх основі. Так, наприклад: «Декларація

Комітету міністрів про права людини і верховенство права в інформаційному суспільстві» прийнята у травні 2005 р. переказується на чотирьох сторінках; Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. на двох сторінках; Зауваження загального порядку № 17 по статті 15 (1с) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права на п'ятьох сторінках; проект Закону України «Про удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності» від 29 жовтня 2019 р на двох сторінках і т.д.

4. Бочарова Н.В. лише зазначає, що слід погодитися з думкою тих вітчизняних фахівців, які пропонують продовжити дослідження переваг і недоліків кодифікації перш ніж приймати політичні і юридичні рішення про створення Кодексу інтелектуальної власності в Україні. Проте із дисертаційного дослідження залишається не зрозумілою її позиція стосовно необхідності створення чи не створення зазначеного Кодексу, а тому було б цікавим з'ясувати її під час прилюдного захисту.

Зазначені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер і не впливають на позитивну оцінку роботи.

Отже, дисертаційне дослідження Бочарової Н.В. є результатом наукового аналізу та розробки проблеми, що має істотне теоретичне і практичне значення. Висновки дисертації відображають основні результати дослідження. Публікації автора достатньою мірою апробують сформульовані висновки та наукові ідеї. Основні положення дослідження з достатньою повнотою висвітлені у індивідуальній монографії, 23 наукових статтях, які опубліковано у вітчизняних періодичних наукових фахових виданнях (з них 10 входять до міжнародних наукометричних баз даних), 3 статтях в іноземних наукових періодичних виданнях фахового профілю, у 19 статтях в інших наукових видахнях та 42 тезах доповідей та повідомлень на міжнародних та всукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відповідає положенням дисертаційної роботи.

Таким чином, дисертаційне дослідження Бочарової Н.В. є завершеною роботою, в якій отримані нові, науково обгрунтовані теоретичні та практичні

результати, що у своїй сукупності є суттєвими для розвитку конституційного права України та конституційного права зарубіжних країн, національної конституційно-правової практики. Усе вищезазначене дає підстави зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань» є завершеним, комплексним, монографічним дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, і у зв'язку із попередньо зазначеним стверджувати, що Бочарова Наталія Василівна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

Заслужений юрист України,

директор навчально-наукового інституту

«Юридичний інститут ДВНЗ «Київський національний

економічний університет імені Вадима Гетьмана»

 А.М. Колодій.

